SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ TÜRK DÜNYASI'NA YÖNELİK METAFORİK ALGILARI[*]

Melek KÖRÜKCÜ[**]

Özet: Gerçekleştirilen bu araştırmanın amacı sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Türk Dünyası'na yönelik algılarını metaforlar aracılığıyla belirlemektir. Araştırmanın yöntemi nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) desenidir. Araştırmanın çalışma grubunu, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümünde öğrenimine devam eden 55 erkek, 81 kadın toplam 136 Öğretmen adayı oluşturmaktadır. Çalışma grubu basit seçkisiz örneklem ile belirlenmiştir. Araştırma verileri araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış form ile toplanmıştır. Veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre sosyal bilgiler öğretmen adayları Türk Dünyası'na yönelik 91 metafor üretmişlerdir. Bu metaforlar birlik, millet, vatan, Türk, tarih, coğrafya ve kültür kategorileri altında toplanmıştır. Araştırma bulgularına göre öğretmen adaylarının Türk Dünyası millî bir şuuruna sahip olduğunu söylemek mümkündür.
Anahtar Kelimeler: *Türk, Türk Dünyası, Sosyal Bilgiler Eğitimi*

Metaphorical Perceptıons of Social Studies Teacher Candidates Towards the Turkic World

Abstract: The aim of this research is to determine the perceptions of social studies teacher candidates towards the Turkish World through metaphors. The method of the research is the phenomenology pattern, one of the qualitative research methods. The study group of the research consists of a total of 136 teacher candidates, 55 males and 81 females, who continue their education at Niğde Ömer Halisdemir University, Faculty of Education, Department of Social Studies Education. The study group was determined by simple random sampling. Research data was collected with a semi-structured form prepared by the researcher. The data were analyzed by content analysis. According to the research results, social studies teacher candidates produced 91 metaphors for the Turkish World. These metaphors are grouped under the categories of unity, nation, homeland, Turk, history, geography and culture. According to the research findings, it is possible to say that teacher candidates have a national consciousness of the Turkish World.
Key Words*: Turk, Turkish World, Social Studies Education*

Giriş

Tevrat'ın ve İbn-i Haldun'un naklettiğine göre Türk ismi Hz. Nuh'un oğlu Yafes'in oğullarına dayanır. Türk kelimesi, kuvvetli, güçlü olgun türeyen, çoğalan anlamına gelir. İlk kez Göktürkler döneminde kullanılmıştır. Zamanla Türk soyuna mensup olan, Türkçe konuşan toplumların genel ismi haline gelmiştir. Bu isme sahip Türk milleti insanlık tarihine yön vermiştir. Tükler beyaz ırka mensup olup dominant bir yapıdadır. Koyu parlak gözlere ve beyaz tene sahiptirler. Ay yüzlü olmaları, endamlı fiziki görüntüleri, badem gözleri, kuvvetli - sağlam vücutları ile kadını ve erkeği ile örnek olarak gösterilen insanlardır (Kafesoğlu, 2022).

Alman Sinolog ve Tarihçi W. Eberhard: " İnsanlığın beşiği Asya'dadır." der. En eski Türk kültüründen bulunan eşyalar, yaşam biçimi, dil gibi unsurlar Afanesova kültürü (M.Ö. 3000/2500-M.Ö. 1700) ve Andronova kültürü (M.Ö. 1700-1200) ile ilişkilidir. Afanesova kültürünün zaman içerisindeki gelişimi Andronova kültürünü güçlendirmiştir. Güçlenen bu kültür içerisinde savaşçı ve göçebe topluluklar etraflarındaki topraklara hakim olmaya başlamışlardır. M.Ö 1700'lerde Altay Dağları, Tanrı Dağlarına ulaşmışlardır. Sonraki asırlarda Maveraünnehir'e ulaşarak Akdenizliler ile iletişim kurmuşlardır. Kendine özgü koyun ve at kültürünü de beraberinde götüren Türkler Kazakistan, Baykal Gölü, Hazrezm'in güneyi ve Sibirya üzerinden Don nehrine kadar geniş bir coğrafyada var olmuşlardır (Salman, 2004:3). Türklerin ilk yurdu olarak, ana yurdu, ata yurdu olarak M.Ö. 5000 yıllarına kadar tarihlendirilen Orta Asya/Türkistan gösterilmektedir. Bu bölge Hazar Gölü'nün doğusu, Aral Gölü'nün çevresi, Altay Dağlarının kuzeybatısı ve Tanrı Dağları'nın kuzeyini oluşturmaktadır (Németh, 2002).

[*] Bu çalışma Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, BAP Koordinasyon Birimi, SBT 2024/8-YEDEP kapsamında desteklenmiştir.
[**] Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi, melekkorukcu@ohu.edu.tr

DOI :10.30546/100981.1.2024.0214

20. Yüzyılda Avrasya'da jeopolotik değişim Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin (SSCB) yıkılması ile yaşandı. Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'ın bağımsızlığı ile Bağımsız Türk Devletleri'nin sayısı 6'ya çıktı. Bu devletlerin bağımsızlığını tanıyan ilk ülke Türkiye olmuştur. Hem Rusya Federasyonu içerisinde yaşayan Türk kökenli özerk cumhuriyetler, hem de Avrupa ve Uzak Doğu'da yaşayan Türkler İçin "Türk Dünyası" adlandırması zamanla yerleşmeye başlamıştır. Türk Dünyası'nı birbirine bağlayan 3 ana unsur vardır. Bunlar dil, din ve soy ortaklığıdır (Şahin, 2023). Bu unsurların yanı sıra tarih, ticaret, ekonomi, kültür, gelenek benzerliği/birliği de Türk Dünyası'nın mayasını oluşturan öğelerdir. Günümüzde Türk Dünyası olarak adlandırılan bu alan 11.2 milyon km²lik alanı kaplar. Kültürel, sosyal, etnik bağlarla birbirine bağlı 200 milyonluk bir nüfusa sahiptir. Türk Dünyası'nın en doğusunda Moğolistan, en batısında ise Kosova ve Karadağ yer alır. Türk Dünyası'nı şu şekilde sınıflamak mümkündür.

1. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin de içerisinde olduğu KKTC, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan'dan oluşan bağımsız Türk devletleri.
2. Özerk olan Türk Devletleri: Altay, Başkırdistan (Başkurdistan), Çuvaşistan, Dağıstan, Gagauz (Gökoğuz) Yeri, Hakas, Kabartay-Balkar (Malkar), Karaçay-Çerkez, Kırım, Tataristan, Tuva, Uygur Özerk Bölgesi (Doğu Türkistan), Yakutistan (Saka, Saha Eli).
3. Afganistan, Bulgaristan, Irak, İran, Kosova, Makedonya, Moğolistan, Rusya, Suriye, Tacikistan, Yunanistan'da azınlık olarak yaşayan Türkler.
4. Avustralya, ABD, Kanada, Avrupa ülkeleri, S. Arabistan ve diğer Ortadoğu ülkeleri ve Kuzey Afrika ülkelerine göç ederek burada yaşayan Türkler (Uçar, 2007).

Sosyal Bilgiler dersinin özel amaçları arasında; Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri, Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri ye almaktadır (Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 2023: 8). Öğretim Programı'nın yapısında Türk kültürünü oluşturan temel ögelerden hareketle kültürün korunması ve geliştirilmesini sağlayacak bir millî bilincin oluşturulmasını amaçlamaktadır (Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 2023: 11). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2023: 16) 4. Sınıf Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı'nda "Türkiye'nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar." kazanımı yer almaktadır. 6. sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanında "Orta Asya'da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur." kazanımı, "Türklerin İslamiyet'i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder." kazanımı, "Tarihî ticaret yollarının toplumlar arası siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü açıklar." kazanımı yer alır. 6. sınıf Etkin Vatandaşlık öğrenme alanında "Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder." Kazanımı, 6. sınıf Küresel Bağlantılar öğrenme alanında "Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eder." kazanımı yer almaktadır (Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 2023: 20-22). 7. sınıf Bilim Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında "Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır." kazanımı yer almaktadır (Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 2023: 24). Bu bağlamda araştırmanın amacı Sosyal Bilgiler Öğretmen adaylarının Türk Dünyası'na yönelik algılarını metaforlar aracılığıyla incelemektir. Araştırmanın amacı kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Türk Dünyası'na yönelik oluşturdukları metaforlar nelerdir?
2. Oluşturulan metaforlar hangi kategoriler altında toplanmıştır?

1. Yöntem

Araştırmanın yönteminde nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Olgubilim deseninde amaç bireylerin farkında olduğu ancak ayrıntıya sahip olmadığı olgulara odaklanmaktır. Böylece bireyin çevresinde olan olguları farklı perspektiften görmesi hedeflenir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

1.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi bölümünde öğrenimine devam eden 55 erkek, 81 kadın toplam 136 Öğretmen adayı oluşturmaktadır. Çalışma grubu basit seçkisiz örneklem ile belirlenmiştir. Bu örnekleme yönteminde evrendeki birimlerin hepsi örneğe seçilmek için eşit şansa sahiptir (Büyüköztürk, Akgün, Karadeniz, Demirel ve Çakmak, 2024).

1.2. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış form ile toplanmıştır. Form iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların demografik bilgileri yer almaktadır. İkinci bölümde "Türk Dünyası ……. gibidir/benzer, çünkü ……." ifadesi yer almaktadır. Öğretmen adaylarından belirlenen süre içerisinde bu ifadede yer alan boşlukları doldurmaları istenmiştir. Çünkü ifadesi ile üretilen metaforun gerekçesinin açıklanması amaçlanmıştır.

1.3. Verilerin Analizi

Veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Çözümleme 5 aşamada oluşmaktadır. Bu aşamalar:

1- Verilerin kodlanması
2- Kategorilerin oluşturulması
3- Kodların kategorilere atanması
4- Aynı kategorideki metaforların frekansları ile açıklanması
5- Bulguların tanımlanması

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarından gelen yanıtlar öncelikle bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Böylece tüm veriler bir araya getirilmiştir. Veriler alfabetik bir şekilde sıralanmıştır. Analizde kolaylık sağlaması amacı ile her bir veri Ö1, Ö2, Ö3,…. şeklinde kodlanmıştır. Kategorilerin oluşturulmasında metaforların anlamlarına, üretilme amaçlarına ve ne için kullanıldıklarına dikkat edilmiştir. Gerçekleştirilen analiz sonucunda metaforların hangi kategorilerde olduğu tablolar halinde sunulmuştur.

2. Bulgular

2.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi öğretmen adaylarının Türk Dünyası'na yönelik oluşturdukları metaforların neler olduğu yönündedir. Araştırma bulgularına göre öğretmen adayları 91 metafor üretmişlerdir. Öğretmen adaylarının ürettikleri metaforlar ve frekansları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Öğretmen adaylarının Türk Dünyası'na yönelik ürettikleri metaforlar

Sıra	Metafor	*f*	Sıra	Metafor	*f*
1	Ağaç	7	44	Kocaman adam	1
2	Ahtapot	4	45	Köprü	1
3	Aile	4	46	Kumar	1

	Altın	95	Kurt	4
	Anka Kuşu	05	Kurtlar vadisi	2
	Aslan	15	Kutu	3
	Aşk	25	Kültür	1
	Aşure	35	Kültür başkenti	1
	Avrupa	45	Medeniyet	4
	Ay	55	Medeniyet beşiği	1
0	Ayak izi	65	Menemen	1
1	Ayrılık	75	Mucize	1
2	Bağımsızlık	85	Nar	6
3	Bahçe	96	Nuh’un gemisi	2
4	Bayram	06	Okyanus	2
5	Bebek	16	Ordu	1
6	Bileklik	26	Orman	1
7	Bozkurt	36	Ortak miras	1
8	Çarkıfelek	46	Ölü	1
9	Çınar	56	Özgürlük	1
0	Çiçek	66	Pamuk ipliği	1
1	Çorba	76	Pırlanta	2
2	Davul	86	Rengarenk	1
3	Denge	97	Renkler	1
4	Deniz	07	Salata	1
5	Derya	17	Sarmalamak	1
6	Dilimli pasta	27	Silah	1
7	Domino taşı	37	Sofra	1
8	Dünya	47	Sonsuzluk	1
9	Efsane	57	Şelale	1
0		6		

1	Elmas	17	7	Şirket	1
2	Farklı dünyalar	17	8	Tarih	2
3	Gökkuşağı	17	9	Tarihin başlangıcı	1
4	Gökyüzü	18	0	Trafik lambası	1
5	Güç	18	1	Türkiye	1
6	Güneş	18	2	Türkü	1
7	Güzel	18	3	Vücut	1
8	Hakimiyet	18	4	Yapboz	2
9	Hazine	18	5	Yaz mevsimi	1
0	Işık	18	6	Yemek	1
1	İncir	18	7	Yıldız	1
2	Kalem	18	8	Yol	1
3	Kardelen	18	9	Yolcu	1
4	Kardeş	19	0	Zincir	1
5	Kelepçe	19	1	Zincirin Halkaları	1
6	Kızıl elma				

Tablo 1 incelendiğinde öğretmen adaylarının Türk Dünyası'na yönelik ürettikleri metaforlardan en sık tekrarlananların güneş (*f*=6),nar (*f*=6),ağaç (*f*=4), gökkuşağı (*f*=4), kurt (*f*=4), medeniyet (*f*=4), çınar (*f*=3), çorba (*f*=3), ışık (*f*=3), kutu (*f*=3) olduğu belirlenmiştir.

2.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi öğretmen adaylarının Türk Dünyası'na yönelik oluşturdukları metaforların kategorilerinin neler olduğu yönündedir. Bu kategoriler Tablo2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Metafor kategorileri

Kategoriler	Birlik Millet Vatan Türk Tarih Coğrafya Kültür

Tablo 2 incelendiğinde üretilen metaforların birlik, millet, vatan, Türk, tarih, coğrafya ve kültür kategorilerinde toplandığı görülmektedir.

2.2.1. Birlik Kategorisine Ait Metaforlar

Öğretmen adaylarının birlik kategorisine yönelik ürettikleri metaforlar Tablo 3'te gösterilmiş ve bu metaforlara ait örnek cümlelere yer verilmiştir.

Tablo 3: Birlik kategorisinde yer alan metaforlar

Kategori	Metafor	*f*
Birlik	Ahtapot	1
	Aşure	1
	Çınar	1
	Dilimli pasta	1
	Gökkuşağı	3
	Güneş	4
	Kızıl elma	2
	Köprü	1
	Nar	4
	Ordu	1
	Rengarenk	1
	Şirket	1
	Vücut	1
	Zincir	1
	Zincirin halkaları	1

Tablo3 incelendiğinde birlik kategorisinde en fazla üretilen metaforun güneş (*f*=4), nar (*f*=4), gökkuşağı (*f*=3)ve kızıl elma(*f*=2) metaforları olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Öğretmen adaylarının birlik kategorisine ilişkin ürettikleri metaforların gerekçelerine yönelik cümleler şu şekildedir.

Ö28 kodlu katılımcı "Dünyanın her tarafına gitmiş, bir iz bırakmış, birlik olmuş tıpkı bir ahtapot gibi."

Ö50 kodlu katılımcı "Nar gibi bir bütündür ama içerisinde farklı kültürler, gelenekler barındırır."

Ö69 kodlu katılımcı "Bir tanesi ya da birkaç tanesi etkilendiği zaman birlik olur, çözüm üretirler."

Ö115 kodlu katılımcı " Türk Dünyası çok geniş kapsamlı ve köklüdür tıpkı zincirin halkaları gibidir, iç içe geçmiştir, birbirinden ayrı düşünülemez."

Sonuç

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile 1980'lerden itibaren oluşan yeni konjonktürde Türk Cumhuriyetleri için yeni perspektifler belirmiştir. Birbirine komşu olan, dünyanın pek çok yerinde yaşayan Türk Dünyası'nı oluşturan Türkler, Türkiye Cumhuriyeti'nin de her zaman odağında olmuştur. Türk milletinin sahip olduğu siyasi, sosyal, kültürel öğelerin, Türk dilinin ve Türk şuurunun gelecek nesillere öğretilmesi eğitimle gerçekleşmektedir. Bu araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Türk Dünyası'na yönelik algıları metaforlar aracılığıyla belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmaya katılan 136 öğretmen adayı 91 metafor üretmiştir. Üretilen metaforlar birlik, millet, vatan, Türk, tarih, coğrafya ve kültür kategorileri altında toplanmıştır. Araştırma bulgularına göre öğretmen adaylarının Türk Dünyası millî bir şuuruna sahip olduğunu söylemek mümkündür. Öğretmen adayları Türk milletinin fertlerinin sadece yaşadıkları ülkede ve coğrafyada var olmadığı, Orta Asya'da ve dünyanın pek çok yerinde devletler, topluluklar halinde varlıklarını sürdürdükleri bilincindedir. Öğretmen adaylarının Türk Dünyası'nın kapsamı noktasında yeterli bilgiye sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Büyüköztürk, Ş. Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz ve Ş., Demirel F. (2024). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Kafesoğlu, İ. (2022). *Türk Millî Kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Németh, G. (2002). "Türklüğün Eski Çağı". Güzel, H. C., Çiçek, K. ve Koca, S. (Ed.), *Türkler* (s.1-378). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Salman, H. (2004). "Türk Adı Türklerin Anayurdu ve Göçleri". Öztürk, C. (Ed.), *Türk Tarihi ve Kültürü*, (s. 1-7). Ankara: Pegem A Yayınları.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2023). chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2023428142532575-2023_sosyal_bilgiler.pdf, 01.04.2024 tarihinde erişilmiştir.

Şahin, K. (2023). "Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri: 30 Yıllık Serencam". Şahin, K. ve Kol, S. (Ed.), *Bağımsızlığın 30. Yılında Türk Dünyası Analizleri*, (s. 1-29). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları.

Uçar, F. (2007). *Dış Türkler*. Ankara: Fark Yayınları.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.